

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG'BEK nomidagi
SAMARQAND DAVLAT ARXITEKTURA–QURILISH
INSTITUTI**

“Ko'chmas multk ekspertizasi va uni boshqarish” kafedrasи

**“Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit” fanidan
kurs ishini bajarishlari uchun**

USLUBIY KO'RSATMA

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG'BEK nomidagi
SAMARQAND DAVLAT ARXITEKTURA–QURILISH
INSTITUTI**

“Ko'chmas multk ekspertizasi va uni boshqarish” kafedrasи

Institutning **ilmiy-uslubiy kengashida** ko'rib chiqildi va chop etishga ruxsat berildi.
Ro'yxatga olindi: № _____
“___” _____ 2018 yil

“TASDIQLAYMAN”
Ilmiy-uslubiy kengash raisi
t. f. n., dotsent **A.R. Raximov**
“___” _____ 2018 yil

**“Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit” fanidan
kurs ishini bajarishlari uchun**

USLUBIY KO'RSATMA

**(5340900 – Ko'chmas multk ekspertizasi va uni boshqarish hamda
5610100 – Xizmatlar sohasi (faoliyat turlari va yo'nalishlari bo'yicha)
ta'lim yo'nalishlari talabalari uchun mo'ljallangan)**

Mazkur uslubiy ko'rsatma O'zbekiston Respublikasida amaldagi Davlat talim standartlari, o'quv reja, o'quv va ishchi dasturlar talablari asosida tayyorlandi.

Uslubiy ko'rsatma 5340900 – Ko'chmas mulk ekspertizasi va uni boshqarish hamda 5610100 – Xizmatlar sohasi (faoliyat turlari va yo'naliishlari bo'yicha) ta'lim yo'naliishlari bo'yicha ta'lim olayotgan talabalarning «Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit» fanidan kurs ishini bajarish uchun mo'ljallangan.

Uslubiy ko'rsatma kafedraning 20 ___ yil _____ bo'lib o'tgan majlisida muhokama qilingan va chop etish uchun tavsiya qilingan (Bayonnomma № ___).

Tuzuvchilar: “Ko'chmas mulk ekspertizasi va uni boshqarish” kafedrasi katta

o'qituvchisi **Razzakova Gulsara Oblakulovna**

“Ko'chmas mulk ekspertizasi va uni boshqarish” kafedrasi katta

o'qituvchisi **Ismailov Najmiddin Ilhamovich**

Ichki taqrizchi: “Ko'chmas mulk ekspertizasi va uni boshqarish” kafedrasi dotsentii,

iqtisod fanlari nomzodii **Ganiyeva Feruza Samiyevna**

Tashqi taqrizchi: “Qurilishda menejment” kafedrasi dotsenti,

iqtisod fanlari fanlari nomzodi **Buronov Olmos**

“Ko'chmas mulk ekspertizasi va uni boshqarish” kafedrasi majlisida (20___ yil “___” “___” № ___ bayonnomasida) va «Qurilishni boshqarish» fakulteti ilmiy-uslubiy kengashi yig'ilishida (20___ yil “___” _____ № ___ bayonnomasida) ko'rib chiqilgan va ma'qullangan.

Nashr belgilari: SamDAQI, qog'oz bichimi A4, buyurtma №___, adadi 15 nusxa, hajmi 4 bosma taboq.

KIRISH

Bozor iqtisodiyotiga o‘tilishi munosabati bilan ko‘p mulkchilikka asoslangan korxona, firmalarning soni tobora oshib boradi. Bu o‘z navbatida yangi sharoitga mos mutaxassislar tayyorlashni taqazo qiladi. Korxona mulkini saqlashda, ulardan samarali foydalanishda uning moliya bo‘limi (buxgalteriyasi) munosib hissa qo‘shmoqdalar. Korxona tasarrufidagi barcha mablag‘lar to‘g‘ri tashkil qilingan bo‘lishi qabul qilingan qonun – qoidalarga asosan foydalangan bo‘lishi hisobchilarga bevosa bog‘liqdir.

O‘quv jarayonida talabalar moliyaviy va boshqaruv hisobining mohiyati va uning tashkil qilinishi bilan yaqindan tanishadilar. Pul mablag‘lari, valyuta operatsiyalari, qimmatli qog‘ozlar, tovarlar, materiallarning hisobi, hisob – kitoblar, harajatlar va daromadlarni tekshirish usullarini chuqur o‘rganadilar. Kurs ishi yozishdan maqsad nazariy bilimlarni hamda ko‘nikmalarini chuqurlashtirish, amaliy mashg‘ulotlarni ilmiy tahlil qilish ko‘nikmasini egallash, moliyaviy muammolarni yechishda mustaqil qaror qabul qila olish va mustaqil fikrlash ko‘nikmasini namayon qilish orqali fanni chuqur o‘rganishga qaratilgan.

O‘quv rejasiga asosan talabalar to‘rtinchi kursda “Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit” fanidan kurs ishi tayyorlaydilar. Kurs ishi “Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit” kursining ma’lum mavzulari bo‘yicha tayyorlanadi. Talabalar bilimi ni nazorat qilish va baholash tizimiga asosan kurs ishiga 100 ballgacha beriladi. Mazkur uslubiy ko‘rsatmani tayyorlashda kurs ishlari bo‘yicha chop etilgan uslubiy manbalar namuna sifatida foydalanildi.

1. Kurs ishining ahamiyati va mutaxassislik shakllanishidagi vazifalari

“Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit” fani bo‘yicha kurs ishining yozilishi, talabalarning ushbu fanni o‘rganishning yakuni hisoblanadi. Kurs ishini yozish jarayonida talaba ma’lum mavzu bo‘yicha o‘zining ilmiy – nazariy qarashlarini amaliy ma’lumotlar asosida boyitadi, ushbu jarayonni takomillashtirish bo‘yicha xulosalar qiladi va takliflar beradi.

Talaba tomonidan kurs ishining yozilishi quydagи vazifalarga qaratilgan:

- talabaning ilmiy – nazariy qobiliyatini ma’lum yo‘nalishiga asoslab mustahkamlash;

- talabaning qabul qilingan qarorlar, nizomlar va boshqa me'yoriy hujjatlar bilan mustaqil ishlashga o'rgatish;
- belgilangan yo'naliш yoki mavzu bo'yicha talabaning maxsus adabiyotlar, ilmiy maqolalar ustida ishlashni rivojlantirish;
- kurs ishi mavzusi bo'yicha kelgusida mutaxassis sifatida o'zining kasbikorlik huquqi, burchi va ma'suliyatini oshirish;
- hisobning ma'lum ob'ektlari bo'yicha mavjud kamchiliklarni talaba tomonidan topa bilish xususiyatlarini ochib berish;
- talabalarda kurs ishi yakuni bo'yicha nazariy va amaliy jihatdan asoslangan xulosalar qilishga, aniq takliflar berishga o'rgatishdan iborat;

Ushbu kurs ishi iqtisodiy fanlar bilan uzviy bog'lanadi va bir – birini to'ldirib boradi.

2. Kurs ishiga mavzu tanlash

Kafedrada kurs ishi mavzulari va ularning taxminiy rejalari ishlab chiqilgan bo'lishi kerak. Shunga asoslanib, talaba o'z qiziqishi va nazariy bilimlarini hisobga olib, mustaqil ravishda kurs ishi uchun mavzu tanlaydi. Tanlangan mavzu xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning faoliyatini tahlil qilish, ularni istiqbolda rivojlanish muammolari bo'yicha hisob – kitob ishlarini yanada yaxshilash yo'llarini ta'minlashi kerak.

Talaba kurs ishi uchun mavzu tanlab bo'lgach, uni rahbar etib tayinlangan kafedra o'qituvchisi rahbarligida bajaradi.

3. Kurs ishining mazmuni

"Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit" fani bo'yicha kurs ishi mazmuni uning mavzusidan kelib chiqib yoziladi. Kurs ishi 3 qismdan, ya'ni kirish, asosiy qism hamda xulosa va takliflardan iborat bo'ladi. Kurs ishi rahbar nazorati ostida talaba tomonidan mustaqil bajariladi.

Kurs ishida buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audiningt nazariy va amaliy jihatlari ochib beriladi, iqtisodiyotni erkinlashtirish sharoitida xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyatini tahlil qilishning asosiy yo'naliшlari, vazifalari, tanlangan mavzuning umumnazariy masalalari ko'rib chiqiladi. Kurs ishida amaliy ma'lumotlardan

foydalaniman holda moliyaviy va boshqaruv hisobga iqtisodiy tavsifnomasi beriladi, tanlangan mavzuga oid barcha nazariy bilimlardan, iqtisodiy jarayonlarni o‘rganish hisob usullaridan foydalaniman.

Hisob - kitoblarning barcha materiallari Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit tashkil qilishdagi kamchiliklarni ochib ko‘rsatishga va haqiqatda qanday yuritilishi kerakligini ko‘rsatib berishga va moliyaviy hisobni samarali tashkil qilishga imkon beruvchi xulosalar bilan tugallanishi lozim.

Asosiy qism o‘rganilgan mavzudagi hisob - kitob ishlarini takomillashtirish bo‘yicha takliflar bilan tugallanadi.

Xulosa va takliflarda bajarilgan ishga qisqacha yakun yasalib, tanlangan kurs ishi mavzusi yo‘nalishlariga muvofiq holda moliyaviy tahlilni tashkil etish, xo‘jalik faoliyati tahlilini shakllantirish, hamda ularning samaradorligini oshirish bo‘yicha aniq takliflar bayon etiladi.

Kurs ishi talaba tomonidan mustaqil holda mantiqiy jihatdan savodli metodda yozilgan bo‘lishi kerak. Ko‘p so‘zli bayonnomalarga, shunindek o‘quv qo‘llanmalar va iqtisodiy adabiyotlardan to‘g‘ridan to‘g‘ri ko‘chirib yozishga ruxsat etilmaydi.

4. Kurs ishini bajarishni tashkil etish

Kurs ishini topshirish muddati o‘quv rejasiga binoan belgilanadi. Kurs ishi rahbari talaba bilan birgalikda kurs ishi topshiriqlarini va ularni bajarishning taqvimi jadvalini ishlab chiqadi.

Kurs ishini bajarish rahbar tomonidan tasdiqlangan topshiriqlarga va taqvim jadvaliga ka’tiy muvofiq holda amalga oshirilishi lozim.

5. Adabiyotlarni o‘rganish, ma’lumotlarni to‘plash, xulosa va takliflarni asoslash

Tanlangan kurs ishi mavzusiga muvofiq talaba mustaqil ravishda adabiyotlarni, rasmiy hujjatlarni va idoraviy materiallarni o‘rganadi. Adabiyotlarni o‘rganish talabaga ishning nazariy asoslarini aniqlab olish, ya’ni mavzuga aloqador bo‘lgan moliyaviy va boshqaruv hisob masalalarini hamda tushunchalarini, o‘rganilayotgan jarayonlarning rivojlanish qonuniyatlarini va ilmiy atamalar tizimini bilib olish imkonini beradi.

Adabiy manbalarni va mavzuga taalluqli masalalarning hozirgi ahvolini chuqr

o‘rganish kurs ishini yozish uchun zarur materiallarning hajmini va harakterini aniqlashga imkon yaratadi.

Kurs ishini bajarish iqtisodiy islohotlarni amalga oshirishni, bozor iqtisodiyotiga o‘tishni ta’minlovchi O‘zbekiston Respublikasi qonunlarini, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti qaror va farmonlarini, shuningdek O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining asosiy qoidalarini, Moliya vazirligi tomonidan qabul qilinayotgan me’yoriy hujjatlarni o‘rganishni nazarda tutadi. Mavzu bo‘yicha materiallarni o‘rganayotganda “Bozor, pul va kredit”, “O‘zbekiston iqtisodiy axborotnomasi”, “Buxgalteriya hisob” va boshqa ro‘znomalarida bosilgan maqolalarga, internet ma’lumotlariga alohida e’tiborni qaratish lozim.

Nazariy va amaliy materiallarni o‘rganayotganda fikr-mulohazolarni homaki tarzda yozib borish maqsadga muvofiqdir. Bu keyinchalik kurs ishi rejasiga binoan materiallarni tartibga solishni va umumlashtirishni yengillashtiradi.

To‘plangan hujjatlar materiallar o‘rganayotgan masalaning hozirgi ahvolini ifodalashga, rivojlanish jarayonlari va yo‘llarini aniqlashga imkon beradi, ko‘rib chiqilayotgan muammoni hal qilish va uni takomillashtirish uchun zamin yaratadi.

Ayrim hollarda o‘rganayotgan muammo bo‘yicha zarur ma’lumotlarga ega bo‘lish uchun maxsus ko‘zatuvalar o‘tkaziladi.

To‘plangan raqamli ma’lumotlar jadvallarda tartibga solinib umumlashtiriladi. Bu jadvallar iqtisodiy tahlillar, xulosa va tavsiyanomalar uchun asos bo‘lib xizmat qiladi.

Olingen materiallarni natijalari o‘rganib bo‘lingach, kurs ishini bajarishning yanada qiyinroq bosqichiga – xulosa va takliflarni asoslashga kirishiladi. Xulosa va takliflar kurs ishining mazmunidan kelib chiqishi hamda aniq bir mavzuning ahvolini yaxshilashga va takomillashtirish yo‘naltirilishi lozim.

6. Kurs ishini rasmiylashtirish

Kurs ishini bajarish jaryonida to‘plangan va qayta ishlangan ma’lumotlar aniq, tartibli va haqqoniyligi bo‘lishi kerak. Materiallar bayoni mantiqiy izchil, jumla to‘zilishlari qisqa va aniq, mavhumlik va qaytarishlar bo‘lmagligi, xulosalar isbotlangan va tavsiyanomalar asoslangan bo‘lishi kerak.

Rejada kurs ishining qismlarini, savollarining nomlanishlarini tartibini o‘zida ifoda etadi. «Kirish», «Xulosa va takliflar» istosno etgan holda barcha savollar, arab raqamlari bilan raqamlanishi kerak.

Kurs ishi betlari ketma-ket raqamlanishi lozim, birinchi betning pastki qismining o‘rtasida arab raqami qo‘yiladi. Agar kurs ishida turli xil chizmalar, jadvallar, diagrammalar bo‘lsa ularni ma’lum turkumlari bo‘yicha umumiy tartib asosidagi raqamlanishga qo‘shish kerak. Masalan, jadvallar alohida ketma-ketlikda raqamlanadi, diagrammalar alohida ketma-ketlikda raqamlanadi. Muqova varag‘iga tartib raqami qo‘yilmaydi.

Har bir jadval o‘z mazmunidan kelib chiqib nomalanishi va tegishli jadval tepasida «jadval» so‘zi yozilishi kerak. Jadval ma’lumotlarining manbalari jadvalning tagiga manba sifatida yozilishi kerak.

Adabiyotlar ro‘yxatida foydalanilgan barcha manbalar alfavit tartibi bo‘yicha raqamlanadi. Birinchi tartibda O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, foydalanilgan Prezident asarlari, qonunlar va farmonlar, me’yoriy hujjatlar, darslik va o‘quv qullanmalari, jurnal maqolalari, ro‘znomalar, Internet manzillari va hokazolar kiritiladi.

Ilova kurs ishining oxirida beriladi. Har bir ilova yangi betdan boshlanadi, sahifaning o‘ng tomoning yuqori burchagida ketma-ket tartib raqamida ilova so‘zi yoziladi. Har qaysi ilova sarlavhaga ega bo‘lishi kerak. Ishdagagi illyustratsiyalar ularning mazmuniga qarab belgilanadi.

Kurs ishini yozib tugatgach uni savollarining o‘zaro bog‘lanishiga va bayon etilish usuliga alohida e’tibor bergen holda qayta o‘qib chiqish kerak. Ko‘pincha qayta o‘qilishda ilgari bilinmagan xatolarga qarama-qarshi fikrlarga, noto‘g‘ri tanlangan qiyoslashlarga va hoqazolarga duch kelinadi. Ayniqsa, formulalarni, raqamlarni, kuchirmalarni, bibliografik yozuvlarni dastlabki manbalar bo‘yicha diqqat bilan tekshirib chiqish talab etiladi. Zarurat tug‘ulganda ko‘lyozmani to‘ldirib, maromiga yetkazish lozim.

Kurs ishining hajmi qulyozmada 30 - 40 betdan kam bo‘lmashigi lozim. Agar kurs ishi talab qilingan hajmda bajarilmagan bo‘lsa, unda aniq ob’ekt faoliyati bilan bog‘liq tavsiyalar talabaning yo‘nalish faoliyati bilan bog‘langan bo‘lmasa, shunindek mazmuniy

sayozlik, qaytariq, ko‘chirmalar ko‘p bo‘lsa, kurs ishi qayta ishlanib, talablar darajasiga yetmagunga qadar muhokamaga qabul qilinmaydi. Ilovalar kurs ishi hajmi hisobiga kirmaydi.

Kurs ishi o‘zbek tilida orfografik va stilistik xatolarsiz yozilishi lozim.

Kurs ishi belgilangan muddatlarda kafedraga topshirilishi kerak. Kurs ishi titul varag‘ini rasmiylashtirish tartibi qo‘yida keltirilgan.

A-4 o‘lchamli yozuv qog‘oziga kurs ishini yozish tartibi:

Kurs ishi betlarida qo‘yidagi masofa qoldirilishi lozim:

Chap tomondan - 30 mm; yuqoridan - 25 mm; o‘ng tomondan - 15 mm; pastdan - 25 mm.

Har bir qatorga 58-60 tadan belgi yoziladi.

Kurs ishi rejasidagi savollarning nomlari kurs ishining tegishli joylarida sarlavha sifatida takrorlanishi lozim. Yozib tugallangan kurs ishiga talaba va ilmiy rahbar tomonidan imzo qo‘yiladi.

7. Kurs ishini himoya qilish

Yozib tugallangan va rahbar tomonidan ma’qullangan, muqovalangan kurs ishi belgilangan muddatda kafedraga topshiriladi.

Kurs ishining ilmiy darajasiga, amaliy tavsiyanomalarining asoslanganligiga va ularning ahamiyatiga baho berilishi, yo‘l qo‘yilgan kamchiliklar ko‘rsatilishi va talaba mahorati baholanishi lozim.

Kurs ishi himoyasigacha talaba bajarilgan mavzu mohiyati bo‘yicha qisqacha matnini yozib olishi, so‘zga chiqishi uchun zarur bo‘ladigan illyustratsiya materiallarini tayyorlashi lozim.

Kurs ishi talaba tomonidan himoya qilinadi. Himoya davomida talaba kurs ishining qisqacha mazmunini bayon etadi. Bajarilgan mavzu bo‘yicha shaxsiy fikr va mulohazalarini bayon etgandan so‘ng mavzu bo‘yicha berilgan savollarga javob beriladi.

Kurs ishini himoyasi natijasi hisobga olgan holda «yuz» (100) balli reyting bo‘yicha baholanadi.

I Qism. Buxgalteriya hisobi.

1.1. Asosiy vositalar hisobi

Asosiy vositalar kirimining hisobi

2015 yil 10 yanvar a) yetkazib beruvchilarga to‘langan, uskunaning qiymatiga: Dt 0820 - «Asosiy vositalarni sotib olish» - 10800000; Kt 6010 «Mol yetkazib beruvchi va pudratchilarga to‘lash schyotlari» – 10800000.

Dt 0820 Kt 6010 summa 10800000

Asosiy vositalarga amortizatsiya hisoblash usullari va ularning buxgalteriya hisobi.

Asosiy vositalar obektining foydali xizmat muddati davomida amortizatsiya hisoblanishi to‘xtatilmaydi, qonunchilikda o‘rnatilgan tartibda ularni konservatsiyaga o‘tkazish hollaridan hamda obektning foydalanishi to‘liq to‘xtatilgan sharoitda ularning qo‘srimcha qurilishi, qo‘srimcha jihozlanishi, rekonstruksiya qilinishi, zamonaviylashtirilishi, texnik qayta qurollantirilishi davridan tashqari.

Asosiy vositalar obektlari bo‘yicha amortizatsiya ajratmalarining hisoblanishi, korxonaning hisobot davridagi faoliyati natijalaridan qat’iy nazar, amalga oshiriladi va u mos holatda hisobot davrining buxgalteriya hisobida aks ettiriladi.

21son BHMSga muvofiq, asosiy vositalar obektlari bo‘yicha hisoblangan amortizatsiya summasi buxgalteriya hisobida tegishli summalarini to‘plash yo‘li bilan asosiy vositalarning eskirishini hisobga oluvchi schyotlarda (0200) aks ettiriladi.¹ Xo‘jalik yurituvchi subektlarning buxgalteriya hisobida asosiy vositalar obektlari bo‘yicha amortizatsiya hisoblanishi quyidagi tarzda aks ettiriladi:

a) ishlab chiqarish jarayonida foydalanilayotgan asosiy vositalar bo‘yicha ishlab chiqarilayotgan mahsulot tannarxining kalkulatsiyasini hisoblash va harajatlarni mahsulot birligi tannarxiga olib borish usuliga qarab: Dt «Asosiy ishlab chiqarish» yoki 2510 «Umumishlab chiqarish», Kt «Asosiy vositalarning eskirishi» schyoti.

b) yordamchi ishlab chiqarish yoki xizmat ko‘rsatuvchi xo‘jaliklar uchastkalarida foydalanilayotgan asosiy vositalar bo‘yicha: Dt 2310 - «Yordamchi ishlab chiqarish”

¹ 21-sonli BHMS “Xo‘jalik yurituvchi sub’ektlarning moliyaviy-xo‘jalik faoliyati buxgalteriya hisobi schyotlar rejasiga uni qo‘llash bo‘yicha Yo‘riqnomasi”.

schyoti yoki 2710 - «Xizmat ko'rsatuvchi xo'jaliklar» schyoti, Kt «Asosiy vositalarning eskirishi» schyoti.

v) mahsulotlar (ishlar, xizmatlar) va tovarlarni sotishda foydalanilayotgan, ma'muriy maqsalda, malaniy marifiy va boshqa ijtimoiy vazifalarda ishlatilayotgan asosiy vositalar bo'yicha: Dt «Davr harajatlari» schyoti, Kt «Asosiy vositalarning eskirishi» schyoti.

Zaxiralarni hisoblash bo'yicha operatsiyalar 8910 - «Kelgusidagi harajatlar va to'lovlar zaxiralar» schyoti krediti va harajatlarni hisobga oluvchi schyotlar debeti bo'yicha aks ettiriladi.

Zaxira qilingan mablag'lar summasi hisobiga amalga oshirilgan haqiqiy harajat va to'lovlar, 8910 - «Kelgusilagi harajatlar va to'lovlar zaxiralar» schyotining debeti hamda harajatlarni hisobga oluvchi schyotlarning krediti yozuvi orqali, zaxiralarning kamayishiga olib boriladi.

U yoki bu zaxira bo'yicha summalarini tashkil etilishi va undan foydalanishning to'g'riliqi smetalar, hisob-kitoblar va shunga o'xshaganlarning malumotlari bilan vaqtida solishtirilib boriladi va zarur hollarda ularga tuzatishlar kiritiladi.

5-son BHMSga muvofiq, asosiy vositalar bo'yicha amortizatsiya summasi quyidagi usullardan birini qo'llash yo'li bilan hisoblanishi mumkin:

1) amortizatsiyani bir tekisda (to'g'ri chiziqli) hisoblash;

2) amortizatsiyani bajarilgan ishlar hajmiga mutanosib ravishda hisoblash (ishlab chiqarish usuli);

3) ikki karrali amortizatsiya meeri bilan kamayib boruvchi qoldiq usuli;

4) yillar yig'indisi usuli (kumulyativ usul).

Amortizatsiyani bir tekisda (to'g'ri chiziqli) hisoblash usulining mohiyati shundan iboratki, asosiy vositalarning amortizatsiyalanadigan qiymatidan kelib chiqib, ularning foydali xizmat qilish muddati davomida amortizatsiya bir tekisda va teng ulushlarda hisoblab boriladi. Ushbu usulga muvofiq, asosiy vositalar obektining amortizatsiyalanadigan qiymati uning foydali xizmat muddati davomida tegishli harajatlarga bir maromda (tekisda) olib boriladi (taqsimlanadi). Mazkur usul bo'yicha amortizatsiya qilish meyorining miqdori foydali xizmat muddatining davomiyligiga

bog‘liq bir davr uchun amortizatsiya ajratmasi summasi amortizatsiyalanadigan qiymatini obekt foydalaniladigan hisobot davrlari soniga bo‘lish yo‘li bilan hisob-kitob qilinadi.

Amortizatsiya hisoblashning bir tekisda (to‘g‘ri chiziqli) hisoblash usulila amortizatsiya ajratmalarining yillik summasi asosiy vositalar obektining boshlang‘ich (qayta tiklash) qiymatidan uning tugatish qiymatini ayirish orqali va mazkur obektning foydali xizmat muddatidan kelib chiqib aniqlanadi:

Masalan: Kompyuterning boshlang‘ich qiymati 1100000 so‘m, uning foydalanish muddati oxiridagi qoldiq (tugatuvchi) qiymati 100000 so‘m, foydali xizmat muddati 5 yil, yillik amortizatsiya meyori amortizatsiyalanadigan qiymatning 20 % ni yoki 200000 so‘m $((1100000-100000)/5=200000)$ so‘mni tashkil etadi.

Kompyuter bo‘yicha amortizatsiya ajratmalari **1- jadval**

Amortizatsiya ajratmalari davri	Boshlang‘ich (qayta tiklash) qiymat	Amortizatsiyaning yillik summasi	To‘plangan amortizatsiya	Balans qiymati
1-yil oxiri	1100 000	200 000	200 000	900 000
2-yil oxiri	900 000	200 000	400 000	700 000
3-yil oxiri	700 000	200 000	600 000	500 000
4-yil oxiri	500 000	200 000	800 000	300 000
5-yil oxiri	300 000	200000	1000000	100000

1.2. Mehnat va unga haq to‘lash hisobi

Korxonalarda ishchi va xodimlarga hisoblangan ish haqidan budget va budgetdan tashqari to‘lovlar uchun ma’lum majburiy soliqlar hamda boshqa majburiy to‘lovlar amalga oshiriladi.

Ish haqi ikki turga bo’linadi:

Vaqtbay ish haqi- bunda okladga asosan va bir oyda ishchining ishlagan kunlarini hisobga olingan xolda aniklanadi.

Ishbay ish haqi - ishlab chikilgan mahsulot xajmi va narxi hisobga olingan xolda aniklanadi .

Ish haqi hisobi buyicha uchta majburiyatlar mavjuddir:

- ish haqi tulash buyicha majburiyatlar;
- ish haqidan solik tulash majburiyati;
- ish haqidan boshka tulovlarni amalga oshirish majburiyatları;

Ish beruvchi ish haqidan kuyidagi tulovlarni amalga oshirishi shart:

- daromad soligi – 7,5%, 16,5%, 22,5%
- kasaba uyushmasiga tuloviga - 1%
- SHJBPX (shaxsiy jamgarib boriladigna pensiya hisobvaragiga) - 2%
- pensiya fondiga - 8%

Ish haqidan olinadigan daromad soligi, ish haqiga proporsional buyicha olinadi va Soliq boshqarmasiga o'tkaziladi. Jismoniy shaxslarni daromadini solik stavkasi 01.01.2018 y.-8 jadvalda aks ettirilgan.

Jismoniy shaxslarni daromadini soliq stavkasi 01.01.2015 y.

2- jadval

Daromad	Soliq
Eng kam ish haqining 1barobar miqdorigacha	0%
Eng kam ish haqining 1barobar+1dan 5 barobar miqdorigacha	7,5%
Eng kam ish haqining 5barobar+1 dan 10 barobar miqdorigacha	16,5%
Eng kam ish haqining 10barobar+1miqdoridan yukori	22,5%

Ishchi xodimlarining ish haqi to'grisida ma'lumot

3-jadval

No	FISH	Jami hisoblandi	Kasaba uyushmasi (1%)	Daromad soligi	SHJBPX (2%)	Pensiya fondi (8%)	Jami ushlanma	Kulga oliniadigan summa
1	Toirov D.A.	1784000	17840	260544	17840	124880	421104	1362896
2	Jamilov S.A.	1257000	12570	142058	12570	87990	255188	1001812
3	Kamolov J.N.	934000	9340	87148	9340	65380	171208	762792
4	Sobirov K.B.	510000	5100	28482	5100	35700	74382	435618
Jami		4485000	44850	518232	44850	313950	921882	3563118

Jismoniy shaxslarni ish haqi hisobi buxgalteriya hisobotida quyidagicha yoritiladi:

1.Ish haqi(hisoblanganda)..... summasiga-D-t 9420 K-t 6710 -

- 2.Daromad soligi summasiga -D-t 6710 K-t 6410 -
3. SHJBPX (shaxsiy jamgarib boriladigna pensiya hisobvaragiga) schyotiga tulovlar summasiga-1% - K-t 6520 -
4. pensiya fondiga tulovlar summasidan - 4% D-t 6710 K-t 6520 -
6. Ish haqini (olinish) summasiga D-t 6710 K-t 5010 -

Shuningdek, ushbu yo‘riqnomaga muvofiq soliq to‘lovchining asosiy ish joyidan olingan soliqqa tortiladigan daromadidan har oyda qonun bilan belgilangan eng kam oylik ish haqi summasi chiqarib tashlanmaydi. Jismoniy shaxslardan daromad solig‘i yagona shkala stavkasi bo‘yicha yillik jamg‘arma daromaddan quyidagi jadval bo‘yicha ushlanadi.

Fuqarolarning daromadlaridan davlat budjeti foydasiga ushlangan soliq summalarini hisobga olish uchun 6410 «Budgetga to‘lovlar bo‘yicha qarz (turlari bo‘yicha)» passiv schyoti qo‘llaniladi. Bu schyotning kredit qoldig‘i korxonaning budjetdan bo‘lgan qarzini ko‘rsatadi, debet oboroti – budgetga o‘tkazib berilgan summani ko‘rsatadi; kredit oboroti – ishchi va xizmatchilarning ish haqlaridan ushlangan soliq summasini ko‘rsatadi.

Mablag‘ o‘tkazib berilganda, Dt 6410 «Budgetga to‘lovlar bo‘yicha qarzlar» schyoti - 63201 so‘m., Kt 5110 «Hisob-kitob» schyoti -63201 so‘m.

Mablag‘ o‘tkazilganda, Dt 6520 «Davlat maqsadli fonlariga to‘lovlar» schyoti -7500 so‘m, Kt 5110 «Hisob-kitob» schyoti -7500 so‘m. tarzida buxgalteriya yozuvi amalga oshiriladi.

1.3. Materiallarni turkumlash, baholash va ularni hisobga olish

Misol. Korxonada oy mobaynida quyidagi materiallar partiyasi sotib olingan:

Sotib olingan materiallar partiyasi 4- jadval

Sotib olingan sana	Miqdori (dona)	Narxi (so‘m)	Qiymati (ming so‘m)
15.03.18	1000	600	600
20.03.18	1700	800	1360
25.03.18	1500	900	1350
Jami	4200	-	3310

Xo‘jalikda oy mobaynida 2800 m.so‘mlik material sarflandi va omborda 1400 m.so‘mlik material qoldi. Ushbu materiallarning sarflanishini uch xil usulda hisoblab chiqamiz.

O‘rtacha tortilgan (AVEKO) usulida bir xildagi har bir sarflangan materiallar birligining qiymati davr boshiga qolgan va shu davr ichida sotib olingan yoki ishlab chiqarilganlarning o‘rtacha tortilgan qiymatida aniqlanadi. Xo‘jalik yurituvchi subektdagi vaziyatga qarab o‘rtachasi davr oxirida yoki har bir qo‘sishimcha qabul qilingani bo‘yicha hisoblab topiladi.

AVEKO usulida materiallarni baholash tartibi

5-jadval

Material sarfi	Miqdori	Narxi (so‘m)	Qiymati (m.so‘m)
1-partiya	1000	600	600
2-partiya	1700	800	1360
3-partiya	100	900	900
Jami sarflangan material	2800	788.8	2207
Ombordagi qoldiq	1400	788.8	1103

Hozirgi kundagi pulning qadrsizlanish davrida reja baholarini qo‘llash tavsiya qilinmaydi. Bunday vaqtda FIFO va AVEKO usullarini qo‘llash ma’qul.

Bugungi kunda materiallarni ishlab chiqarishga hisobdan chiqarishda 4-BHMSning 17 –bandiga muvofiq FIFO usulini qo‘llashni tavsiya qilinadi. Bu usulda birinchi navbatda sotib olingan tovar-material zaxiralalar birligi birinchi sotiladi yoki ishlab chiqarishga sarflanadi va demak davr oxiriga qolgan tovar-material zaxiralari – bu oxirgi sotib olingan yoki ishlab chiqarilganlardir.

FIFO usulida materiallarni baholash tartibi

6-jadval

Material sarfi	Miqdori	Narxi (so‘m)	Qiymati (m.so‘m)
1-partiya	1000	600	600
2-partiya	1700	800	1360
3-partiya	100	900	900
Jami sarflangan material	2800	-	2860
Ombordagi qoldiq:	1400	900	1260

Xalqaro andazalar tomonidan TMZni hisobga olish va baholashda LIFO usulidan foydalananishga ruxsat berilgan. Bu usulda oxirgi navbatda sotib olingan tovar – material

zaxiralar (TMZ) birligi birinchi sotiladi yoki ishlab chiqarishga sarflanadi, demak davr oxiriga qolgan tovar – material zaxiralari birinchi sotib olingan yoki ishlab chiqarilganlardir.

LIFO usulida materiallarni baholash tartibi

7- jadval

Material sarfi	Miqdori	Narxi (so‘m)	Qiymati (ming so‘m)
1-partiya	1500	900	1350
2-partiya	1300	800	1040
3-partiya	-	-	-
Jami sarflangan material	2800		2390
Ombordagi qoldiq	400 1000	800 600	320 600
Jami qoldiq	1400	-	920

Shunday qilib, xo‘jalik yurituvchi subektlarda materiallarni ishlab chiqarish harajatlariga hisobdan chiqarish va materiallarni baholash usuli ularning hisob siyosatida o‘z aksini topmog‘i lozim. Dt2510 Kt6010

2 Qism. Korxonaning moliyaviy holatini tahlili

2.1. Korxona mulkiy holatini baholash

Korxonaning moliyaviy holatini tahlili quyidagi bo‘limlardan iborat:

- korxona mulkiy holatini baholash;
- korxonaning moliyaviy barqarorligini baholash;
- likvidliligi va to‘lovga layoqatliliginini baholash;
- korxonaning ishchanligini tahlil etish;
- korxona rentabelliliginini tahlili.

Korxonaning moliyaviy holatini tahlili uning mulkiy holatini baholashdan boshlanadi. Dastlabki ma’lumotlar korxonaning buxgalteriya balansidan olinadi. Korxonaning mulkiy holatini quyidagi ko‘rsatkichlar tavsiflaydi:

1. Xo‘jalik vositalarning umumiyligi summasi.

- Korxonaning o‘z mablag‘lari - kapitali (O‘K) – balans passivi 1 bulimining umumiyligi summasiga teng (1P)
- Oborotdagи o‘z kapitali – o‘z aylanma vositalari. Ular summasini aniqlash uchun korxonaning o‘z mablag‘lariga uzoq muddatli majburiyatlarini qo‘sib, uzoq muddatli aktivlarni ayirish kerak.

$$OO'K = O'K + UM - 1A$$

- Ishlab turgan kapital – oborotdagи o‘z vositalar va muddati o‘tgan debitorlik qarzlar ayirmasiga teng: $FK = OO'K - MO'DQ$
- Jalb etilgan mablag‘lar – uzoq muddatli va joriy majburiyatlar yig‘indisiga teng = 2P
- Joriy aktivlar $JA = 2A$
- Joriy majburiyatlar (JM). Ularga qisqa muddatli kreditlar, zaymlar, olingan bo‘naklar kiradi.
- Uzoq muddatli aktivlar – immobilizatsiya qilingan aktivlar (UMA) $UMA = 1A$
- Uzoq muddatli majburiyatlar.
- Tovar-moddiy zaxiralari.
- Tez likvidlanadigan aktivlar = pul vositalari + debitorlik qarzlari – muddati o‘tgan debitorlik qarzlari.

Korxonaning mulkiy holatini “Oq Oltin” ishlab chiqarish korxonasi misolidako‘rib chiqamiz. Korxonaning balansi quyida keltirilgan:

jadval 1

2018 yil 1 yanvar xolatidagi «Ok Oltin» ishlab chiqarish korxonasi buxgalteriya balansi
(qisqartirilgan varianti)

Ko‘rsatkichlar	Yil boshida	Yil oxirida
Aktiv		
1.Uzoq muddatli aktivlar		
Asosiy vositalar:		
Boshlang‘ich (kayta tiklash) qiymati	62475	67938
Eskirish summasi	35860	41597
Qoldiq (balans) qiymati	26614	26341
Nomoddiy aktivlar	-	-
1 bo‘lim bo‘yicha jami:	26614	26341

11. Joriy aktivlar		
Tovar-moddiy zaxiralari	103837	118211
Debitorlar qarzlari	101683	98438
SHundan muddati o‘tgan	-	-
Pul vositalari	7384	60598
11 bo‘lim bo‘yicha jami:	212904	277247
Balans aktivi bo‘yicha jami:	239518	303588
Passiv		
1. O‘z mablag‘lari manbalari		
Ustav kapitali	2787	2787
Qo‘shilgan capital	-	-
Rezerv kapitali	8656	9817
Taqsimlanmagan foyda (qoplanmagan zarar)	45275	192553
Maqsadli tushumlar	-	-
1 bo‘lim bo‘yicha jami:	56718	205157
11. Majburiyatlar		
Uzoq muddatli majburiyatlar	-	-
Joriy majburiyatlar, jami	182800	98431
SHu jumladan joriy kreditorlik qarzlari	182800	98431
SHundan muddati o‘tgan joriy kreditorlik qarzlari	-	-
11 bo‘lim bo‘yicha jami:	182800	98431
Balans passivi bo‘yicha jami:	239518	303588

«Ok Oltin» ICHK 2018 yil boshida va oxirida mulkiy xolati ko‘rsatkichlarini aniqlab olamiz:

- Xo‘jalik vositalarning umumiyligi summasi yil boshida - 239 518 ming so‘m, yil oxirida – 303 588 ming so‘m.

2. Korxonaning o‘z mablag‘lari yil boshida - 56 718тыс so‘m, yil oxirida –205 157 ming so‘m.

3. Oborotdagи o‘z kapitali – o‘z aylanma vositalari:

Yil boshida = 56 718 +0 – 26 614 = 30 104 ming so‘m

Yil oxirida = 205 157 + 0 – 26 341 = 178 816 ming so‘m

4. Ishlab turgan kapital Funksioniruyushiy kapital: yil boshida = 30 104 ming so‘m

Yil oxirida = 178 816 ming so‘m

5. Jalb etilgan mablag‘lar: yil boshida = 182 800 ming so‘m

Yil oxirida = 98 431 ming so‘m

6. Joriy aktivlar: yil boshida = 212 904 ming so‘m

Yil oxirida = 277 247 ming so‘m

7. Joriy yoki qisqa muddatli majburiyatlar:

Yil boshida = 182 800 ming so‘m

Yil oxirida = 98 341 ming so‘m

8. Uzoq muddatli aktivlar: yil boshida = 26 614 ming so‘m

Yil oxirida = 26 341 ming so‘m

9. Uzoq muddatli majburiyatlar: “Oq Oltin” ICHK-da uzoq muddatli majburiyatlar yo‘q.

10. Tovar-moddiy zaxiralar: yil boshida – 103 807 ming so‘m

Yil oxirida – 118 211 ming so‘m

11. Tez likvidlanadigan aktivlar:

Yil boshida = 7 384 +101 683 – 0 = 109 067 ming so‘m

Yil oxirida = 60 598 +98 438 - 0 = 159 036 ming so‘m

Korxonaning mulkiy xolati, uning strukturasi va dinamikasini kuyidagi analitik jadvalda taxlil kilamiz:

Jadval №

2018 yilda «Oq Oltin»

ICHK aktivlari tarkibi va dinamikasi

№	Kursatkichlar	Yil boshida		Yil oxirida		uzgarish		uzgarish sur'ati %
		Summa si, ming sum	Salmo gi, %	Summa si, ming sum	Salmo gi, %	Summa si, ming sum	Salmo gi, %	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Uzok muddatli aktivlar	26614	11,1	26341	8,7	-273	-2,4	99,0
2	Joriy aktivlar, shu jumladan:	212904	88,9	277247	91,3	64343	2,4	130,2
*	Tovar-moddiy zaxiralari	103837	48,8	118211	42,6	14374	-6,2	113,8
*	Debitorlik Karzlar	101683	47,7	98438	35,5	-3245	-12,2	96,8
*	Pul mablaglari	7384	3,5	60598	21,9	53214	18,4	820,7
	Aktivlarning umumiyligi mikdori	239518	100	303588	100	64070	-	126,7

Jadvalda keltirilgan ma'lumotlardan ko'rinish turibdiki, xo'jalik mablag'larining umumiyligi miqdori «Oq Oltin» ICHK 2018 yil davomida 64070 ming so'mga yoki 26,7%ga ko'paygan. Aktivlarning umumiyligi miqdorini ko'payishi aylanma aktivlar ko'payishi natijasida sodir bo'lgan.

Korxona xo'jalik mablag'larining tarkibiy tuzilmasi oqilonaligini immobilizatsiya koeffitsienti va vositalarni harakatchanlik koeffitsienti ko'rsatadi. Immobilizatsiya koeffitsienti, ya'ni xo'jalik mablag'lardagi asosiy aktivlarning salmogi yil davomida 11,1% – 8,7%ni tashkil qilgan va yil oxirida 2,4%ga kamaygan. Vositalarni harakatchanlik koeffitsienti, ya'ni aylanma aktivlarning xo'jalik mablag'lardagi salmog'i juda yuqori: yil

boshida 88,9% va yil oxirida 91,3%ni tashkil qilgan. Aylanma aktivlarning umumiylarik yil davomida 64343 ming so‘mga yoki 30,2%ga ko‘paygan. Aylanma mablag‘lar tarkibini ko‘rib chiqsak, ishlab chikarish zaxiralarning miqdori 103837ming so‘mdan yil boshida 118211ming so‘mgacha ko‘paygan. Ularning aylanma mablag‘lardagi salmog‘i esa 48,8%dan 42,6%gacha, ya’ni 6,2%ga kamaygan. Pul mablag‘larining mikdori yil oxirida ancha ko‘paygan, 7384 ming so‘mdan 60598 ming so‘mgacha, ya’ni 8,2 marotabaga ko‘paygan. Ularning salmogi 18,4%ga ko‘paygan. Pul mablag‘larining miqdorini ko‘payishi korxonaning to‘lovga layoqatlilagini oshirishiga olib keladi. Korxonaning debitorlik karzlari 3245 ming so‘mga yoki 3,2%ga kamaygan, joriy aktivlardagi salmog‘i esa yil davomida 47,7%dan 35,5%gacha kamaygan. Bu vaziyat ham «Oq Oltin» ICHK ning moliyaviy xolatiga ijobiy ta’sir o‘tkazadi.

Umuman olganda, 2018 yildagi «Oq Oltin» ICHK ning mulkiy xolati yomon emas, xo‘jalik mablag‘larining tarkibini esa oqilona deb hisoblash mumkin.

«Oq Oltin» ICHK balansi passivini quyidagi jadvalda ko‘rib chiqamiz:

Jadval

2018 yilda «Oq Oltin» ICHK aktivlari manbalari

№	Kursatkichlar	Yil boshida		Yil oxirida		uzgarish		Uzgari sh sur’ati %
		Summa si, ming sum	Salmo gi,%	Summa si, ming sum	Salmo gi,%	Summa si, ming sum	Salmo gi,%	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Uz mablaglari	56718	23,7	205157	67,6	148439	43,9	365,2
2	Jalb kilingan mablaglar	182800	76,3	98431	32,4	-84369	-43,9	53,8
*	Uzok muddatli majburiyatlar	-	-	-	-	-	-	-
*	Kiska muddatli majburiyatlar	182800	76,3	98431	32,4	-84369	-43,9	53,8

	Kreditorlik karzlari	182800	76,3	98431	32,4	-84369	-43,9	53,8
	Mablaglarning umumiy mikdori	239518	100	303588	100	64070	-	126,7

Jadval ma'lumotlariga ko'ra, korxonaning o'z mablag'lari miqdori 56718 ming so'mdan yil boshida 205157 ming so'mgacha yil oxirida ko'paygan. Korxonaning o'z mablag'lari yil davomida 148439 ming so'mga, yoki 3,6 marotabaga ko'paygan. O'z mablag'larining mablag'larning umumiy mikdoridagi salmog'i 43,9%ga ko'paygan. SHunga yarasha jalg qilingan mablag'lar, ya'ni majburiyatlar miqdori ham, salmog'i ham kamaygan va yil boshiga nisbatan 53,8 %ni tashkil qilgan.

Korxonaning o'z mablag'lari miqdori va salmog'ining ko'payishi korxonaning moliyaviy barqarorligi va mustaqilligini oshirishiga olib keladi. Umuman olganda, «Ok Oltin» ICHK 2018 yildagi mulkiy xolati yomon emas:

1. Korxona xo'jalik vositalarining umumiy miqdori yil davomida 26,7%.ga ko'paygan.
2. Korxonaning o'z mablag'lari miqdori va salmog'i ko'paygan, bu xolat korxonaning moliyaviy barqarorligi va mustaqilligini oshirishiga olib keladi.
3. Korxona vositalarining mobilligi oshgan. Vositalarni harakatchanlik koeffitsienti 88,9%dan va 91,3%gacha ko'paygan.
4. O'z aylanma aktivlar va ishlab turgan kapital miqdori ancha ko'paygan.
5. Korxonaning pul mablag'lari 8,2 marotabaga ko'paygan. Ularning salmogi 18,4%ga ko'paygan. Pul mablag'larning miqdorini ko'payishi korxonaning to'lovga layoqatliligin oshirishiga olib keladi.
6. Kreditorlik qarzlar miqdori va salmog'i yil davomida kamaygan.

Bu esa korxonaning moliyaviy xolati yaxshi bo'lganidan dalolat beradi.

2.2. Korxonaning moliyaviy barqarorligi tahlili

Korxona moliyaviy holatini tahlil qilish jarayonida ayniqsa, uning likvidligi va to'lovga layoqatliligin tahlil qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Korxona balansining likvidligi deganda, balansdagi likvid mablag'larning balansida ko'rsatilgan majburiyatlarni qoplash darajasi tushuniladi.

Aktivlarning likvidligi - balans likvidligining aksi bo‘lib, vaqt bo‘yicha aktivlarning pul mablag‘lariga aylanishi tushuniladi. Likvidlilik darajasi bo‘yicha balans aktivini guruhlashtirish: eng ko‘p to‘lov qobiliyatli aktivlar, tez sotiladigan aktivlar, sekin sotiladiga aktivlar, qiyin sotiladigan aktivlar.

Balans passivlari ularni to‘lash muddatlari darajasi buyicha quyidagicha guruxlashtiriladi: eng tez to‘lanadigan majburiyatlar, qiska muddatli passivlar, uzoq muddatli passivlar, doimiy passivlar.

Korxonaning to‘lov qobiliyat eng muhim ko‘rsatkich hisoblanib, u korxona moliyaviy holatining barqarorligini ifodalaydi. To‘lov qobiliyat korxonaning o‘z aylanmma mablag‘larining saqlanuvchanligi, tez pulga aylanadigan (likvid) aylanma aktivlarning holatiga ulardan samarali foydalanishiga bog‘liq. Bularga quyidagilar kiradi:

- joriy (umumi) likvidlik koeffitsienti. U aylanma aktivlarga qo‘yilgan moliyaviy resurslarning necha so‘mi joriy majburiyatlar bir so‘miga to‘g‘ri kelishini ifodalaydi.

- oraliq (muddatli) likvidlilik koeffitsienti. U joriy majburiatlardagi pul mablag‘lari, hisob-kitoblar va boshqa aktivlar ulushini tavsiflaydi.

- mutlaq likvidlik koeffitsienti. Bu ko‘rsatkich pul mablag‘larining qisqa muddatli majburiatlardagi ulushini tavsiflaydi.

Moliyaviy barqaror korxona deganda, korxona aktivlariga qo‘yilgan mablag‘larni o‘z mablag‘lari hisobiga qoplaydigan, muddati o‘tgan debitorlik va kreditorlik qarzlariga yo‘l qo‘ymaydigan hamda o‘z majburiyatlarini o‘z vaqtida bajaradigan korxona tushuniladi. Moliyaviy barqarorlik koeffitsientlarining ahamiyati asosan kreditorlar uchun muhim ahamiyat kasb etadi.. Ularga mustaqillik, moliyaviy qaramlik va moliyaviy barqarorlik ko‘rsatkichlari kiradi:

- mustaqillik koeffitsienti. Ushbu ko‘rsatkich korxona mablag‘larining qarz mablag‘lariga qaram emasligini tavsiflaydi. U o‘z mablag‘larining xo‘jalik mablag‘lari umumiyligi summasiga nisbati tariqasiga aniqlanadi;

- moliyaviy qaramlik koeffitsienti. Ushbu ko‘rsatkich korxonani o‘z mablag‘larining bir so‘miga qancha xo‘jalik mablag‘lari too‘g‘ri kelishini ko‘rsatadi va xo‘jalik mablag‘larining o‘z sarmoyasiga nisbati sifatida aniqlanadi;

- moliyaviy barqarorlik koeffitsienti. U o‘z mablag‘larining qarz mablag‘lariga nisbati sifatida aniqlanadi.

Korxonaning moliyaviy barqarorligi o‘z mablag‘lari va jalb qilingan mablag‘lar nisbati bilan tavsiflanadi.

Korxonaning moliyaviy barqarorligi asosiy ko'rsatkichlariga quydagilar kiradi:

1. Avtonomiya ko'rgatkichi – bu ko'rsatkich korxonaning o'z mablag'lari umumiy mablag'lar miqdorida salmog'ini ko'rsatadi:

$$K_{\text{авт}} = \frac{\text{корхонанинг уз маблаглари}}{\text{хужалик воситаларининг умумий микдори}}$$

Moliyaviy barqaror korxonalar avtonomiya koeffitsienti 0,5dan katta bo'lishi kerak.

2. Moliyaviy barqarorlik koeffitsienti – korxonaning o'z mablag'lari va jalb etilgan mablag'lar nisbatiga teng:

$$K_{\text{мол.б}} = \frac{\text{корхонанинг уз маблаглари}}{\text{жалоб этилган маблаглар (мажбуриятлар)}} \geq 1$$

3. Moliyaviy qaramlik koeffitsienti xo'jalik vositalarining umumiy miqdori va korxonaning o'z mablaglari nisbati bilan aniqlanadi va 2dan kam bo'lishi shart:

$$K_{\text{молкар}} = \frac{\text{хужалик воситаларининг умумий микдори}}{\text{уз маблаглари}} \leq 2$$

O'z mablaglar mobilligi koeffitsienti – ishlab turgan kapital va korxonaning o'z mablaglari nisbati:

$$M_{yz} = \frac{\text{ишилаб турган кпимал}}{\text{корхонанинг уз маблаглари}}$$

4. Jalb etilgan mablaglar koeffitsienti jalb qilingan mablag'larning xo'jalik vositalarning umumiy miqdorida salmog'ini ko'rsatadi va 50% yoki 0,5dan kam bo'lishi kerak:

$$K_{\text{жск}} = \frac{\text{жалоб этилган маблаглар}}{\text{хизжалик воситаларининг умумий микдори}} \leq 0,5$$

6. Jalb etilgan mablaglar va o'z mablarlar nisbati koeffitsienti korxona o'z mablag'larining 1 so'miga to'g'ri keladigan jalb qilingan mablag'larni ko'rsatadi va 1 dan kam bo'lishi kerak.

$$K = \frac{\text{жалоб этилган маблаглар}}{\text{корхонанинг уз маблаглари}} \leq 1$$

«Ok Oltin» ICHK 2018 yildagi moliyaviy barqarorlik ko'rsatkichlarini quyidagi jadvalda keltiramiz:

Jadval № 4

«Ok Oltin» ICHK 2018 yildagi
moliyaviy barqarorlik ko'rsatkichlarini hisobi

No	Ko'rsatkichlar	Yil boshida	Yil oxirida	uzgarish
Dastlabki ma'lumotlar				
1	Mablaglarning umumiy mikdori	239518	303588	64070
2	Uz mablaglari	56718	205157	148439
3	Jalb kilingan mablaglar	182800	98431	-84369
4	Ishlab turgan kapital	30104	178816	148712
Moliyaviy barqarorlik ko'rsatkichlari				
1	Avtonomiya koeffitsienti	0,24	0,68	0,44
2	Moliyaviy barqarorlik koeffitsienti	0,31	2,08	1,77
3	Moliyaviy qaramlik koeffitsienti	4,22	1,48	-2,74
4	O'z mablaglar mobilligi koeffitsienti	0,53	0,87	0,34
5	Jalb etilgan mablaglar koeffitsienti	0,76	0,32	-0,44
6	Jalb etilgan mablaglar va o'z mablarlar nisbati koeffitsienti	3,2	0,48	-2,72

Jadvalda o'tkazilgan xisoblashlarga ko'ra, tahlil qilinayotgan korxonaning avtonomiya koeffitsienti yil oxirida 0,44 yoki 44%ga oshdi. Yil davomida bu ko'rsatkich 0,24-0,68 oralig'ida bo'lgan. Korxonalarning avtonomiya koeffitsienti 0,5 yoki 50%ga teng bo'lishi kerak. «Ok Oltin» korxonaning avtonomiya koeffitsienti yil oxirida 68%ni tashkil qilgan. Moliyaviy barqarorlik koeffitsienti 1dan ko'proq bo'lishi kerak. Korxonaning moliyaviy barqarorlik koeffitsienti yil boshida 0,31ni tashkil qilgan bo'lsa, yil oxirida 2,08 yoki 208%ni tashkil qildi. Demak, taxlil qilinayotgan korxonaning moliyaviy barqarorligi yil davomida ancha oshdi.

Moliyaviy qaramlik koeffitsienti korxona o'z mablag'larining 1 so'miga qancha jami mablahlar to'g'ri kelishini ko'rsatadi. «Ok Oltin» ICHK yil boshida o'z mablag'larining 1 so'miga 4,22 so'm xo'jalik vositalar to'g'ri kelgan edi, lekin yil oxirida bu ko'rsatkich 1,48 so'mni tashkil qildi. Demak, korxonaning moliyaviy qaramligi yil oxirida ancha

kamaygan. Korxonaning o‘z mablaglar mobilligi koeffitsienti yil davomida 0,53 dan 0,87gacha ko‘paygan.

Moliyaviy barqarorlik koeffitsientlar hisobi «Ok Oltin» ICHK 2018 yil oxirida moliyaviy barqarorligi ijobiy dinamikasini ko‘rsatdi.

2.3. Korxonaning to‘lovga layoqatliligin baholash

Korxonaning to‘lovga layoqatliligin baholash uchun quyidagi ko‘rsatkichlardan foydalaniladi:

- qoplash koeffitsienti;
- tez likvidlik koeffitsienti;
- Mutloq likvidlik koeffitsienti
- Ishlab turgan kapital mobilligi
- Umumiy kapital mobilligi

1.Qoplash koeffitsienti korxonaning joriy majburiyatları joriy aktivlari bilan ta’minlash darajasini ko‘rsatadi va quyidagi formula orqali hisoblanadi:

$$K_{kon} = \frac{\text{жорий активлар}}{\text{жорий маҷбуриятлар}}$$

Bozor iqtisodiyoti sharoitida qoplash koeffitsienti 2- 2,5 oralig‘ida bo‘lishi kerak.

2. Tez likvidlik koeffitsienti korxonaning joriy majburiyatları pul mablag‘lari bilan ta’minlash darajasini ko‘rsatadi va quyidagi formula orqali hisoblanadi:

$$K_{tezlik} = \frac{\text{пул маблаглари} + (\text{дебиторлик карзлар} - \text{муддати үтган дебиторлик карзлар})}{\text{жорий маҷбуриятлар}}$$

Bozor iqtisodiyoti sharoitida qoplash koeffitsienti 0,7-0,8 oralig‘ida bo‘lishi kerak. Demak, korxona joriy majburiyatlarining 70%-80% tez likvidlanadigan vositalar hisobidan qoplanishi darkor.

3.Mutloq likvidlik koeffitsienti pul mablag‘larining joriy majburiylardagi ulushini ko‘rsatadi:

$$K_{мұмт} = \frac{\text{пул маблаглари}}{\text{жорий маҷбуриятлар}}$$

Korxona joriy majburiyatlarining 20%-25%ni pul mablag‘lari bilan qoplashi kerak, demak, ushbu koeffitsient 0,2-0,25 tashkil qiladi.

4. Ishlab turgan kapital mobilligi tovar-moddiy zaxiralar va ishlab turgan kapital nisbati bilan aniqlanadi. Ushbu ko‘rsatkichning yuqori darjasasi korxonaning bankrotlik

havfini ko'rsatadi.

$$K_{umuk} = \frac{\text{товар - моддий захиралар}}{\text{ишилаб турган (финкуюционирирующий) капитал}}$$

5. Umumiyligi mobilligi joriy aktivlar va umumiyligi xo'jalik vositalar nisbatiga teng:

$$K_{umkan} = \frac{\text{жорий активлар}}{\text{умумий капитал}}$$

Qancha bu ko'rsatkich yuqori bo'lsa, shuncha korxonaning to'lovga layoqatliligi yuqori bo'ladi.

Jadval №

2018 yilda «Ok Oltin» ICHK to'lovga layoqatliligi ko'rsatkichlarini hisoblash

Nº	Ko'rsatkichlar	Yil boshida	Yil oxirida	O'zgarish
Dastlabki ma'lumotlar				
1	Joriy aktivlar	212904	277247	64343
1.1	Pul vositalari	7384	60598	53214
1.2	Tez likvidlanadigan aktivlar (pul vositalari + debitorlik qarzdorlik)	109067	159036	49969
2	Qisqa muddatli majburiyatlar	182800	98431	-84369
3	Tovar-moddiy zaxiralar	103837	118211	14374
4	Ishlab turgan kapital	30104	178816	148712
5	Aktivlarning umumiyligi summasi	239518	303588	64070
To'lov layoqatliligi ko'rsatkichlari				
1	Qoplash koeffitsienti	1,16	2,82	1,66
2	Tez likvidlik koeffitsienti	0,60	1,62	1,02
3	Mutloq likvidlik koeffitsienti	0,04	0,62	0,58
4	Sof aylanma vositalar	30104	178816	148712
5	Ishlab turgan kapital mobilligi	3,4	0,7	-2,7
6	Umumiyligi kapital mobilligi	0,89	0,91	0,02

Jadvaldan ko'rinish turibdiki, korxonaning qoplash koeffitsienti taxlil qilinayotgan davrda 1,10 dan 2,82 gacha ko'paygan. Demak, korxonaning joriy aktivlari yil oxirida uning joriy majburiyatlaridan 2,82 marotaba ko'p.

Tez likvidlik va mutloq likvidlik koeffitsientlari ham yilni oxirida ancha ko‘paygan. Tez likvidlik koeffitsienti 0,60 dan 1,62 gacha ko‘paygan. Mutloq likvidlik koeffitsienti esa 0,04 dan 0,62 gacha ko‘paygan. Korxona bozor sharoitida normal ishlashi uchun tez likvidlik koeffitsienti 0,7-0,8, mutloq likvidlik koeffitsienti 0,20-0,25ni tashkil etishi kerak. Demak, korxonaning to‘lovga layoqatliligi yil boshida past darajada bo‘lgan edi, lekin yilning oxirida vaziyat ancha yaxshilandi.

Korxonaning sof aylanma vositalari, ya’ni joriy aktivlar va joriy majburiyatlar farqi yil boshida 30104 ming so‘mni yoki joriy majburiyatlarning 16%ni, yil oxirida 178816 ming so‘mni yoki joriy majburiyatlarning 182% tashkil qildi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonaning sof aylanma vositalari joriy majburiyatlarning 50-60%ni tashkil qilishi kerak.

2018 yilda «Ok Oltin» ishlab chiqarish korxonasining to‘lovga layoqatliligi darajasi o‘sishini tez likvidlanadigan aktivlar summasi ko‘payishi va joriy majburiyatlar kamayishi bilan izoxlash mumkin.

Ishlab turgan kapital mobilligi kamayishi va umumiy kapital mobilligi ko‘payishi korxonaning to‘lovga layoqatliligi darajasi o‘sishidan dalolat beradi.

2.4. Korxonaning ishchanligini tahlili.

Korxonaning moliyaviy holatini baholashda uning ishchanlik faolligi bilan bog‘liq ko‘rsatkichlarni tahlil qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Bular qatoriga aylanma mablag‘larni aylanish, debitorlik va kreditorlik qarzlarining aylanish ko‘rsatkichlari kiradi. Aylanma mablag‘larning aylanish ko‘rsatkichlari bir qancha. Ularning eng asosiyлари quyidagilar:

1. Jami aktivlarning aylanish koeffitsienti. U sof tushumni korxona xo‘jalik mablag‘larining umumiy summasiga nisbatida aniqlanadi.

2. Aylanma mablag‘larning aylanish kuni. Ushbu ko‘rsatkichlarni aniqlash uchun aylanma mablag‘larning o‘rtacha yillik qiymatini 360ga ko‘paytirib, mahsulot sotilishdan tushgan sof tushumga bo‘lish kerak.

3. Qarz mablag‘larining aylanish kuni. Uni aniqlash uchun qarz mablag‘larning o‘rtacha summasini sof tushumga bo‘linadi.

Korxonalarning moliyaviy holatining tahlili jarayonida debitor va kreditor qarzlarni tahlil qilish muhim ahamiyat kasb etadi, zero, muddati o‘tgan ushbu qarzlarning mavjudligi o‘z navbatida moliya resurslarini qayta taqsimlashga, xo‘jalik hisobi tamoyillarini buzishga olib keladi.

Debitor qarzlari, deganda aynan tahlil qilinayotgan korxona aylanma mablag‘larining bir qismi boshqa korxonalar aylanmasida qatnashishi tushuniladi.

Kreditor qarzlari deganda esa o‘zga korxonalarning aylanma mablag‘larining bir qismi aynan tahlil qilinayotgan korxona aylanmasida qatnashishi tushuniladi.Ko‘ppgina korxonalar moliyaviy holatini yomonlashuvi omillaridan biri - katta summadagi muddati o‘tgan debtorlik va kreditorlik qarzlarining hosil bo‘lishidir.

Korxonaning ishchanligi uning aktivlari aylanuvchanligi bilan ifodalaniladi.

Aylanma aktivlar aylanuvchanligi sekinlashishi natijasida oborotga qo‘sishimcha aylanma vositalar kiritiladi va korxonaning moliyaviy faoliyatiga salbiy ta’sir o‘tkazadi.

Korxona ishchanligi quyidagi ko‘rsatkichlar yordamida aniqlanadi:

1. Umumiylar aylanuvchanligi
2. Asosiy vositalar aylanuvchanligi
3. Aylanma aktivlar aylanuvchanligi
4. Tovar-moddiy zaxiralar aylanuvchanligi
5. Debitorlik qarzlar aylanuvchanligi
6. Aylanma aktivlar bir aylanishining davomiyligi, kunlarda

Umumiylar aylanuvchanligi:

$$K_{ум.ак}^a = \frac{\text{махсулот (товар, иши, хизмат)ларни сотишидан соф тушум}}{\text{умумий активларнинг уртacha йиллик киймами}}$$

Asosiy vositalar aylanuvchanligi:

$$K_{ас.ак}^a = \frac{\text{махсулот (товар, иши, хизмат)ларни сотишидан соф тушум}}{\text{асосий активларнинг уртacha йиллик киймами}}$$

Aylanma aktivlar aylanuvchanligi:

$$K_{айлан.ак}^a = \frac{\text{махсулотларни сотишидан соф тушум}}{\text{айланма активларнинг уртacha йиллик киймами}}$$

Tovar-moddiy zaxiralar aylanuvchanligi:

$$K_{т-м.з}^a = \frac{\text{махсулотларни сотишидан соф тушум}}{\text{товар - моддий захираларнинг уртacha йиллик киймами}}$$

Debitorlik qarzlar aylanuvchanligi quyidagi formula yordamida aniqlanadi:

$$K_{деб.к}^a = \frac{\text{махсулотларни сотишидан соф тушум}}{\text{дебиторлик карзларнинг уртacha йиллик киймами}}$$

Korxona ishchanligi ko'rsatkichlarini hisoblash uchun dastlabki ma'lumotlar buxgalteriya balansi (1-chi shakl) va moliyaviy natijalar to'g'risidagi xisobotdan (2-chi shakl) olinadi.

Moliyaviy natijalar to'g'risidagi xisobot

Nº	Ko'rsatkichlar	O'tgan yilning shu davrida	Xisobot davrida
1	Maxsulot (tovar, ish, xizmat)larni sotishdan sof tushum	322 337	419 698
2	Sotilgan maxsulot (tovar, ish, xizmat)larni tannarxi	286 200	360 351
3	Maxsulot (tovar, ish, xizmat)larni sotishdan yalpi foyda	36 137	59 347
4	Davr xarajatlari	9 250	11145
5	Asosiy faoliyatning foydasi (zarari)	26 887	48 202
6	Moliyaviy faoliyatning daromadlari	-	-
7	Moliyaviy faoliyatning xarajatlari	-	-
8	Umumxo'jalik faoliyatning foydasi (zarari)	26 887	48 202

«Ok Oltin» ICHK ishchanligi taxlilini quyidagi jadvalda bajaramiz:

Jadval
Dastlabki ma'lumotlar
ming so'm

Nº	Ko'rsatkichlar	2015 yil	2018 yil	Tafovut
1	Maxsulot (tovar, ish, xizmat)larni sotishdan sof tushum	322337	419698	97361
2	Umumiyl aktivlarning o'rtacha yillik qiymati	252744	271553	18809
3	Asosiy aktivlarning o'rtacha yillik qiymati	26094	26478	384
3	Aylanma aktivlarning o'rtacha yillik qiymati	226651	245076	18425
4	Debitor qarzlarning o'rtacha yillik qiymati	76093	100060	23967
5	Tovar-moddiy zaxiralarning	131715	111025	-20690

	o‘rtacha yillik qiymati			
--	-------------------------	--	--	--

Jadval

2018 yilda «Ok Oltin» ICHK ishchanligi ko‘rsatkichlari

Nº	Ko‘rsatkichlar	2017 yil	2018 yil	Tafovut
1	Umumiy aktivlar aylanuvchanligi	1,3	1,5	0,2
2	Asosiy vositalar aylanuvchanligi	12,3	15,9	3,6
3	Aylanma aktivlar aylanuvchanligi	1,4	1,7	0,3
4	Tovar-moddiy zaxiralar aylanuvchanligi	2,5	3,8	1,3
5	Debitorlik qarzlar aylanuvchanligi	4,2	4,2	0
6	Aylanma aktivlar bir aylanishining davomiyligi, kunlarda	257	212	- 45
7	Tovar-moddiy zaxiralar bir aylanishining davomiyligi, kunlarda	144	95	- 49
8	Debitorlik qarzlar bir aylanishining davomiyligi, kunlarda	86	86	0
9	Bir kunlik tushum, ming so‘m	895,4	1165,8	270,4
10	Aylanma aktivlar aylanuvchanligi tezlashishi (sekinlashishi) natijasida oborotdan chiqarilgan (qo‘sishimcha kiritilgan) aylanma vositalar, ming so‘m	-	-	-52461

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, korxonaning umumiy aktivlari 2018 yilda 1,5 marotaba aylangan. O‘tgan yilda bu ko‘rsatkich 1,3ni tashkil qilgan. Demak, korxona umumiy aktivlarining aylanuvchanligi 0,2 oborotga.tezlashgan.

Asosiy aktivlar aylanuvchanligi, ya’ni fondlar qaytimi 2018 yilda ancha yuqori darajada va 15,9ni tashkil qilgan. Utgan yilga nisbatan bu ko‘rsatkich 3,6 oborotga (so‘mga) ko‘paygan.(Boshqa ko‘rsatkichlarni ham shu tarzda yoritib berish kerak!)

«Ok Oltin» ICHK 2018 yilda ishchanligi ko‘rsatkichlari o‘tgan yilga nisbatan ko‘paygan. Aylanma aktivlar aylanuvchanligi tezlashishi natijasida oborotdan chiqarilgan aylanma vositalar 52461 ming so‘mni tashkil qiladi. (1165,8 tys. sum X 45 dney = 52461 tys. sum).

2.5. Korxona rentabelligini baholash

Rentabellik ko'rsatkichi jami ijtimoiy ishlab chiqarish va har bir ayrim korxonaning iqtisodiy hamda moliyaviy samaradorligini ifodalovchi ko'rsatkich hisoblanadi.

Mahsulot (ish, xizmat) ishlab chiqarish va sotish bo'yicha xarajatlar tarkibi, mahsulot (ish, xizmat) tannarxiga qo'shiladigan va moliyaviy natijalarning tarkib topishi haqidagi nizomga muvofiq quyidagi rentabellik ko'rsatkichlari tavsiya qilingan. Bularga: jami aktivlar (mulk) rentabelligi, sotilgan mahsulot rentabelligi, xususiy (o'z) kapitalning rentabelligi va akssiyaning rentabelligi. SHu bilan bir qatorda yana bir qancha rentabellik ko'rsatkichlarini aniqlash usullarini ko'rsatish mumkin. Quyida rentabellik ko'rsatkichlarini hisoblash usullarini havola etamiz:

1.Jami aktivlarning rentabelligi korxonaning asosiy va aylanma mablag'lardan foydalanish samaradorligi darajasini ko'rsatadi. Jami aktivlarning rentabellik darjasini quyidagi formula orqali sof foya summasini (SF) jami aktivlarning o'rtacha miqdori (JAS) bo'lish yo'li bilan aniqlanadi:

2.Sotilgan mahsulot rentabelligi (SMR) sotilgan mahsulot birligiga foya ulushini, ya'ni sotilgan mahsulotning samaradorlik darajasini tavsiflaydi va quyidagi formula bo'yicha yalpi foya summasini (YAF) mahsulot sotishdan tushgan sof tushumga (ST) nisbati tariqasida aniqlanadi.

3.Xususiy (o'z) sarmoyasi rentabelligi (XSR) korxonaning o'z kapitalidan foydalanish samaradorlik darajasini ko'rsatadi, ya'ni korxonaning o'z sarmoyasi o'rtacha yillik summasining bir pul birligidan qancha pul birligiga teng sof foya olinganligini ko'rsatadi. U sof foya hajmini o'z sarmoyasini miqdoriga nisbati tarkiqasida aniqlanadi.

Jadval №

**«Ok Oltin» ICHK2018 yildagi
rentabellik ko'rsatkichlarini hisoblash**

No	Ko'rsatkichlar	2017 yil	2018 yil	Tafovut
Dastlabki ma'lumotlar, ming so'm				
1	Maxsulot (tovar, ish, xizmat)larni sotishdan sof tushum	322337	419698	97361
2	Asosiy faoliyatning foydasi	26887	48202	21315
3	Umumxo'jalik faoliyatning foydasi (balans foydasi)	26887	48202	21315

4	Umumiylarning o‘rtacha yillik qiymati	252744	271553	18809
5	Asosiy aktivlarning o‘rtacha yillik qiymati	26093	26477	384
6	Aylanma aktivlarning o‘rtacha yillik qiymati	226651	245076	18425
7	O‘z mablag‘larning o‘rtacha yillik qiymati	53668	130938	77270
Rentabellilik ko‘rsatkichlari, %				
1	Maxsulot rentabelliligi	8,3	11,5	3,2
2	Umumiylarning rentabelliligi	10,6	17,8	7,2
3	Asosiy aktivlarning rentabelliligi	103,0	182,0	79
4	Aylanma aktivlarning rentabelliligi	11,9	19,7	7,8
5	O‘z mablag‘larning rentabelliligi	50,1	36,8	-13,3

Jadvaldan keyin izoh beriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxatini rasmiylashtirishning namunasi

Foydalaniladigan adabiyotlar ro’yhati

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiysi. - T.: O‘zbekiston, 2003.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Buxgalteriya hisobi to‘g‘risida”gi qonuni. 30.08.1996.
3. O‘zbekiston Respublikasining “Valyutani tartibga solish to‘g‘risida”gi qonuni. 04.12.2003 y.
4. O‘zR. Prezidentining “Tadbirkorlik sub’ektlarini tekshirishni yanada qisqartirish va uning tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi farmoni. 2005 yil 6 oktyabr.
5. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “O‘zbekiston Respublikasida mikrokreditlashni rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. 2002 yil 30 avgust.
6. O‘zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligining 2002 yil 27 dekabrdagi “Moliyaviy hisobot shakllari va ularning to‘ldirilishi bo‘yicha qoidalarni tasdiqlash to‘g‘risida” gi 140-sonli buyrug‘i.
7. Vaxobov A.V., Ibroximov A.T. Moliyaviy va boshqaruv tahlili, 2005., 240 b.
8. Tulaxodjayeva M. M. Sotivoldiyev A. S. Buxgalterskiy uchet v O‘zbekistane: sovremenniy aspekt. – T.: Informatsionno‘y Sentr Natsionalnoy Assotsiatsii Buxgalterov i Auditorov O‘zbekistana, 2004., 162 b.
9. O‘zbekistonning 2018 yildagi ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi ko‘rsatkichlari. – T.: O‘zbekiston, 2018., 451 b.
10. “Norma” (Me’yoriy-xuquqiy programma ta’minoti) 2013 yil.
11. www.gaap.ru (Xalqaro buxgalteriya standartlari).
12. www.gov.uz (Davlat portalı)
13. www.edu.uz (Ta’lim portalı)
14. www.kip.com (Xalqaro Sertifikatli Buxgalter).

Kurs ishini bajarish bo'yicha variantlar

Ishning nomi	Variant					
	1	2	3	4	5	6
Asosiy vositalar ijariasi bo'yicha harajat	3600000	4200000	3900000	2800000	3500000	3100000
Sotilgan mahsulot	40000000	51000000	48000000	42000000	39000000	34000000
Oluvchining hisobvarag'i	700000	600000	500000	610000	420000	480000
To'lovchining hisobvarag'i	700000	600000	500000	610000	420000	480000
Yer	10000000	12000000	11000000	9000000	8000000	12000000
Xususiy kapital	10000000	12000000	11000000	9000000	8000000	12000000
Amortizatsiya boshlang'ich qiymati	60000000	47000000	56000000	38000000	42000000	55000000
-foydalanish muddatidan keyingi qoldiq qiymati	1000000	800000	1200000	1600000	1400000	1100000
Ishchining ish haqi	4900000	5100000	5400000	4700000	5800000	5500000
Materiallar hisobi	7875	8665	9742	6258	8445	8668

Ishning nomi	Variant					
	7	8	9	10	11	12
Asosiy vositalar ijariasi bo'yicha harajat	3300000	3200000	4900000	3800000	3700000	4100000
Sotilgan mahsulot	36000000	46000000	36000000	51000000	41000000	36000000
Oluvchining hisobvarag'i	900000	700000	800000	920000	630000	920000
To'lovchining hisobvarag'i	900000	700000	800000	920000	630000	920000
Yer	11000000	9000000	13000000	14000000	8600000	11200000
Xususiy kapital	11000000	9000000	13000000	14000000	8600000	11200000
Amortizatsiya boshlang'ich qiymati	55000000	39000000	46000000	48000000	41000000	44000000
-foydalanish muddatidan keyingi qoldiq qiymati	1200000	900000	1100000	1400000	1300000	1500000
Ishchining ish haqi	5100000	4800000	4500000	4900000	4840000	4560000
Materiallar hisobi	6551	7225	8624	9327	8664	6447

Ishning nomi	Variant					
	13	14	15	16	17	18
Asosiy vositalar ijariasi bo'yicha harajat	3700000	4100000	3200000	4900000	3800000	3100000
Sotilgan mahsulot	36000000	51000000	41000000	36000000	36000000	46000000
Oluvchining hisobvarag'i	700000	800000	920000	800000	920000	380000
To'lovchining hisobvarag'i	700000	800000	920000	800000	920000	380000
Yer	10000000	14000000	8600000	11200000	8000000	9000000
Xususiy kapital	10000000	14000000	8600000	11200000	8000000	9000000
Amor-ya boshl. Qiymati	49000000	41000000	59000000	68000000	44000000	51000000
-foydalanish muddatidan keyingi qoldiq qiymati	9000000	700000	800000	1100000	1800000	1400000
Ishchining ish haqi	5600000	5500000	5200000	5700000	4800000	4500000
Materiallar hisobi	8755	7665	6542	7257	9485	9667

5- ilova

SAMARQAND DAVLAT ARXITEKTURA - QURILISH INSTITUTI

“Ko‘chmas mulk ekspertizasi va uni boshqarish” kafedrasi

“Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit” fanidan

kurs ishini bajarish uchun

T O P Sh I R I Q

_____ bosqich talaba _____ guruxi

variant _____

I QISM. BUXGALTERIYA HISOBI

Ko'rsatgichlar	Qiymat (so'm)
Amortizatsiya hisoblangan:	
- <i>To'g'ri chiziqli usul</i>	
- <i>bajarilgan ishlar hajmiga mutonasib ravishda hisoblab yozish usul.</i>	
- <i>Jadallashtirilgan (tezkor) usul</i>	
- <i>Kumulyativ usul</i>	
Asosiy vositaning boshlang'ich qiymati _____ so'm, uning yo'q qilish qiymati 5-yillik foydalanish muddatidan keyingi qoldiq qiymati _____ sum.	
Korxonada shu davr mobaynida _____ so'mlik mahsulot ishlab chiqarildi.	
1 yilda _____ so'm, 2 yilda _____ so'm, 3 yilda _____ so'm, 4 yilda _____ so'm, 5 yilda _____ so'm	
Ishchlarning ish haqi harajatlarini aniqlang, 22 ish kunini hisobga olgan holda, ish haqi so'm, _____ so'm, _____ so'm, _____ so'm, va _____ so'mni tashkil etadi. Daromad solig'i va boshqa to'lovlarini hisobga olgan holda hisob yuriting	
Materiallar hisobi – LIFO, FIFO va Aveko usullari. Ishlab chiqarish jarayoniga chiqarilgan -dona mahsulotni qiymatini hisoblang.	
Oyning 1 sanasiga ombordagi qoldiq:	miqdor
Sotib olindi:	narx
____ sanada	_____
____ sanada	_____
____ sanada	_____

II QISM. IQTISODIY TAHLIL VA AUDIT

Korxonaning moliyaviy holatini tahlili

- Korxona mulkiy holatini baholash;
- Korxonaning moliyaviy barqarorligi tahlili;
- Korxonaning to'lovga layoqatliliginu baholash;
- Korxonaning ishchanligini baholash
- Korxonaning rentabilligi tahlili.

Ushbu jadval ma'lumotlaridan foydalanim korxonada moliyaviy hisob yuriting.

“_____” MCHJning ko'rsatkichlari (01.01.2017 yil holatiga)

BUXGALTERIYA BALANSI 1 – sonli shakl

Kursatkichlarning nomi	Satr kodi	Yil boshiga	Yil (chorak) oxiriga
A K T I V			
I. Uzok muddatli aktivlar			
Asosiy vositalar:			
Boshlang‘ich (qayta tiklash) qiymati (010, 011, 012, 013, 015, 018, 019-subschyotlar)	010		
Eskirish summasi (020, 021, 022, 023, 025, 029-subschyotlar)	011		
Qoldiq (balans) qiymati (010-qator - 011-qator)	012		
Nomoddiy aktivlar (030-subschyot)	020		
I bulim buyicha jami (satr. 012+020)	030		
II. Joriy aktivlari			
Tovar-moddiy zaxirlari, jami	140		
Debitorlar, jami	210		
shundan: muddati utgan	211		
Pul mablaglari	320		
II bulim buyicha jami (satr. 140+210+320)	390		
BALANS AKTIVI BUYICHA JAMI (SATR.130+390)	400		
PASSIV			
I. Uz mablaglari manbalari			
Ustav kapitali (8300)	410		
Kushilgan kapital (8400)	420		
Rezerv kapitali (8500)	430		
Taksimlanmagan foyda (koplanmagan zarar) (8700)	450		
Maksadli tushumlar (8800)	460		
I bulim buyicha jami (satr.410+420+430+450+460)	480		
II. Majburiyatlar			
Uzok muddatli majburiyatlar, jami	490		
Joriy majburiyatlar, jami	600		
shu juladan: joriy kreditorlik karzları	601		
shundan: muddati utgan joriy kreditorlik karzları	602		
II bulim buyicha jami (satr.490+600)	770		
BALANS PASSIVI BUYICHA JAMI (SATR.480+770)	780		

MOLIYAVIY NATIJALAR TUGRISIDAGI XISOBOT - 2 - sonli shakl

Kursatkichlar nomi	Satr rakami	Utgan yilning shu davrida	Xisobot davrida
Maxsulot (tovar, ish, xizmat) larni sotishdan soʻf tushum	010		
Stilgan maxsulot (tovar, ish va xizmat)larni tannarxi	020		
Maxsulot (tovar, ish va xizmat)larni sotishning yalpi foydasi (zarari) (satr.010-020)	030		
Davr xarajatlari, jami	040		
Asosiy faoliyatning foydasi (zarari) (satr. 030-040)	100		
Moliyaviy faoliyatning daromadlari, jami	110		
Moliyaviy faoliyat buyicha xarajatlar	170		
Umumxujalik faoliyatning foydasi (zarari) (satr. 100+110-170)	220		

